

Ellen

Taru Väyrynen

Ellen

Taru Väyrynen

Ellen

© 2026 Taru Väyrynen

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-80-1153-8

Ellen Maria Prosi syntyi Karijoella 6.10.1894 Akseli Prosin ja hänen vaimonsa Maria Sofian vanhimpana tyttärenä. Karijokelaisittain hän oli Prosin Elle, sillä Ellen-nimen loppukirjainta ei äännetty.

Ellen oli äitini äiti, ja minun rakas mummini. Luulin tuntevani hänet hyvin, ja ryhtyessäni kirjoittamaan hänestä yllätyin siitä, miten vähän minulla oli tietoa hänen elämänvaiheistaan. Mummi oli kertonut minulle lapsuudestaan Karijoella, mutta oikeastaan hän ei ollut kertonut juuri mitään itsestään. Hän oli kertonut isästään, äidistään ja heidän lähipiiristään, ja jos hän oli maininnut itsensä, se oli tapahtunut vain sivumennen. Sen vaikutelman kuitenkin sain, että hän oli kokenut lapsuutensa karijokelaisen maalaistalon tyttärenä onnelliseksi ja turvalliseksi. Hän kuvaili isäänsä ja äitiään tavalla, josta huokui kiintymys, ja varsinkin äitinsä Maria Sofian hän oli kokenut ymmärtäväiseksi ja hyväksi. Hän muisteli liikuttuneena esimerkiksi sitä, miten

äiti oli ommellut hänelle uuden mekon, ja mekko repeytyi jo ensimmäisenä käyttöpäivänä. Ellen meni arkaillen näyttämään äidilleen, mitä tapahtui, mutta äiti ei moittinutkaan häntä, vaan selitti ommelleensa mekon vanhasta kankaasta, joka oli ollut niin haurasta, että ei kestänyt käyttöä, ja syy vahinkoon oli siis hänen.

Kun nyt mietin asiaa, tuntuu oudolta, että Ellen ei koskaan kertonut leikkitovereistaan. Ehkä hän ei ollut lapsijoukossa kovin suosittu eikä saanut hyviä ystäviä. Tyttarelleen Auralle hän oli kertonut, että häntä kiusasi kolme vuotta häntä vanhempi Elvira, joka oli hänen isänsä Amalia-sisaren tytär. Kiusaaminen oli luultavasti jättänyt pysyvän muiston, sillä kun mummin kanssa vierailimme Kuuttilassa, jossa Elvira oli vanhaemäntä, tunnelma oli hiukan kireä, ja mummi oli yleensä sieltä palatessamme tyytymätön minun käytökseeni. Toinenkin mummin Auralle kertoma muisto liittyy kiusaamiseen. Pieni Ellen oli saanut oman, uuden potkukelkan, jonka jalaksia muut lapset sanoivat liian lyhyiksi, ja he nauroivat, kun Ellen kaatui laskiessaan potkukelkalla mäkeä. Nuo muistot on kirjoitettu fiktiiviseen muotoon ja tallennettu Aura Louhijan kirjaan Pikku Milja, jonka WSOY julkaisi vuonna 1983. Tarinan pohjana olevaa faktaa

on muunneltu reippaasti, mutta tunnelma on säilytetty, ja henkilöiden esikuvat ovat tunnistettavissa.

Ellen oli ehkä herkkä lapsi, mutta luultavasti hänellä oli alusta asti sitä sosiaalista kömpelyyttä, jota hänellä oli läpi elämänsä. Jotain sen tapaista olen tunnustavini muutamissa hänen jälkeläisissäänkin, ja varsinkin itsessäni. Hänellä oli vahvat mielipiteet asioista, ja muodostettuaan kantansa hän oli joustamaton. Hän ei arkaillut tuoda esiin omaa käsitystään, mutta ei ryhtynyt kiistelemään, vaan vetäytyi hankaliksi kokemistaan tilanteista. Lähisuhteissa hänen hiljainen paheksuntansa vaikutti sen, että häntä ei uskallettu vastustaa. Hänen lapsensa suhtautuivat aikuisinakin häneen varovaisen pelokkaasti, vaikka varsinkin nuorempi tytär Aura oli myös kiintynyt häneen, ja äitini taas osasi välttää pahimmat kiistat. Minä riitaannuin jatkuvasti mummin kanssa, mutta tiesin, että olin hänelle rakas, ja hän oli minulle rakkain aikuinen lapsuudessani ja nuoruudessani.

Ellenillä oli varhaisesta lapsuudestaan myös hyvin surullinen muisto. Hän oli kuusi-vuotias, kun hänen pienet veljensä Tauno ja Eero kuolivat. Muistan hänen joskus maininneen, että he olivat sairastuneet tuhkarokkoon, mutta en ole ihan varma asiasta. Jos

kysymys oli tuhkarokosta, Ellen ja hänen pari vuotta nuorempi sisarensa Aili luultavasti sairastuivat siihen samaan aikaan, sillä tuhkarokko tarttuu erittäin herkästi niihin, jotka eivät ole vielä tulleet vastustuskykyisiksi sen jo aikaisemmin sairastettuaan. Ellen suri tietenkin veljiensä kuolemaa, ja hän muisteli usein sitä, miten isä kantoi kaksi pientä valkoista arkkua hautausmaalle. Pienokaisten menetyminen lastentauteihin ei kuitenkaan ollut epätavallista, ja sitä osattiin pitää mahdollisena. Se ei ollut läheskään sellainen tragedia kuin se olisi nykyisin, ja lapsi heijastaa aikuisten asenteita, joten luultavasti Ellen toipui veljiensä menetyksestä kohtuullisen nopeasti.

Koulunkäyntinsä Ellen aloitti kansakoulussa, kuten suurin osa hänen karijokelaisista ikätovereistaan, vaikka oppivelvollisuuslakia ei vielä ollut, eikä kansakoulun oppimäärän suorittaminen ollut pakollista. Ellen osasi koulun aloittaessaan jo hiukan lukea ja kirjoittaa, sillä hänen isänsä oli opettanut häntä. Isän lapsuudessa Karijoella ei vielä ollut kansakoulua, mutta hän oli saanut alkeisopetuksen omalta isältään, ja oli sen jälkeen hankkinut kirjoja ja opiskellut itse. Ellenin mielestä hänen isänsä oli hyvin viisas, ja niin ajatteli varmaan moni muukin, sillä Akseli Prosi oli

kunnallislautakunnan esimies, ja hän oli mukana monenlaisissa yhdistyksissä. Siksi hänellä oli kotona työhuone ja arkistokaappi, jossa oli tärkeitä asiapapereita. Isän työhuoneessa oli myös kirjahylly, jonka kirjoja Ellen saisi lukea, kun oppisi lukemaan sujuvasti. Kaikki kirjat eivät vaikuttaneet kiinnostavilta, mutta joissakin oli tarinoita ja runojakin, joita isä joskus luki ääneen, kun Ellen pyysi.

Karijoki oli maatalousvaltainen yhteisö, jonka vähäinen sivistyneistöksi määriteltävissä oleva joukko olivat papit, opettajat ja mahdollisesti muutama muu koulutettu ja/tai koulutusta edellyttävän viran omaava henkilö. Heitä nimitettiin joskus myös herrasväeksi, mutta herrasväkeen saattoivat lukeutua myös ne, jotka olivat vähemmän koulutettuja, mutta pystyivät huomattavan varakkuutensa ansiosta pitämään yllä herrasväelle ominaista elämäntapaa. Vaikka varsinaista sääty-yhteiskuntaa ei enää ollut, herrasväen ja talonpoikaisväestön välillä oli edelleen selvä ero, joka koettiin myös eriarvoisuudeksi. Talonpoikaisväestöön kuuluvien keskinäinen eriarvoisuus taas perustui siihen, omistivatko he maata, ja minkä verran. Karijoella suurimmatkin maatilat olivat kuitenkin melko pieniä, ja torpat jaettiin pääosin sukulaisille heidän toimeentulonsa turvaamiseksi, joten

torpparien asema ei ollut kovin huono. Muutama hankki toimeentulonsa käsityöläisammattissa tai kauppiaina. Osa väestöstä oli köyhäinhoidon varassa, joka tosin tarjosi niukan elannon, mutta paikallisia kerjäläisiä ei yleensä ollut. Kuntakokous, jossa veroa maksavat kuntalaiset saivat äänestää veronmaksukykyensä mukaisella äänimäärällä, asetti kunnallislautakunnan. Usein, mutta ei aina, siihen valittiin suurimpien paikallisten maatielosten omistajat. Akseli Prosin maatila oli pienenkö, mutta hänet oli valittu kunnallislautakunnan esimieheksi ensimmäisen kerran vuonna 1898, ja hänet valittiin uudelleen kolmen vuoden välein vuoteen 1919 asti.

Kansakoulussa oli opettajana Iisakki Lipasti, joka vuonna 1903 muutti sukunimensä muotoon Lipas. Hän ei ollut poliittisesti samoilla linjoilla kuin Akseli Prosi, vaan vanhasuomalainen eli suomettarelainen, kun taas Akseli Prosi oli nuorsuomalainen. Vanhasuomalainen opettaja piti tuohon aikaan suorastaan velvollisuutenaan opettaa oppilailleen oman maailmankatsomuksensa perusteet, mutta Ellen ei ehkä tunnistanut eroa isänsä katsomuksiin, sillä kumpikin korosti isänmaallisuutta ja äidinkielen tärkeyttä. Vanhasuomalaisten ihanteena oli kuitenkin kansakunta, jolla olisi yksi kieli ja yksi mieli, eli

Äitini äiti Ellen Prosi syntyi Karijoella vuonna 1894. Hänen koulutiensä johti vuonna 1906 perustettuun Kristiinan suomalaiseen yhteiskouluun ja siellä löytyneen elämänkumppanin Toivo Järvilehdon kanssa keskelle kansamme murrosvaihetta, jonka myllerrystä hän seurasi läheltä ja kuitenkin sivullisena.

